

Марко РАДОВИЋ

студент докторских студија Правног факултета Универзитета у Београду

ПРАВНИ ТРЕТМАН КАМАТЕ У НАШЕМ СТЕЧАЈНОМ ПРАВУ

Резиме

У ижењи ка најивољнијем колективном и сразмерном намирењу поверилаца у стечајном процесу, камата свакако заузима значајно место. При доминацији начела монетарног номинализма у нас,¹ одсуство права поверилаца на камату, као вида надокнаде повериоцу услед лишења извесне своје новца, штејило би остварењу начела једнаке вредности узајамних давања, једном од основних у облигационом праву. Стога, савремено стечајно право, па и наше позитивно, доста јакње посвећује праву поверилаца на обрачун и исплату камате у стечајном процесу, било она уговорена или законска. Ово посебно из разлога што се испреплетаности правних и економских интереса у стечајном процесу посебно манифестује кроз процес намирне поверилаца у стечајном процесу који поред захтева за најбољом главном исплатом изражавају и камату.

С обзиром да исплата камате у стечајном процесу изазива бројне недоумице, и поред изузетног значаја за правично намирне поверилаца, то процесу треба за разјашњењем бројних питања која се с тим у вези постављају. Ошуда ће у овом раду бити разматран правни третман камате у нашем позитивном стечајном праву, с циљем да се, зарад заштите имовинских интереса поверилаца у стечајном процесу

---

1 Врлета Круљ, *Новац и новчане обавезе у унутрашњем и међународном праву*, Савремена администрација, Београд, 1973, стр. 47.

ку, укаже на позитивну правна законска решења, оћклоне недоумице произашле услед неодрећеносћи законских норми и појуне уочене правне правнине.

Кључне речи: камата, правни третман, споредно појраживање, стечајни поступак, реорјанизација.

І Правни третман камате кроз циљ и начела стечајног поступка

Основни извор позитивног стечајног права у Србији, Закон о стечају,² прихвата поимање стечаја у ширем смислу, обзиром да регулише како поступак банкротства, тако и поступак реорјанизације.³ У том духу ће бити посматрано и питање камата у стечајном поступку кроз наше позитивно законодавство.

Сам циљ стечајног поступка, који се огледа кроз тежњу ка најповољнијем колективном намирењу стечајних поверилаца, подразумева да повериоцима у стечајном поступку поред главног потраживања буду измирене и камате. У супротном би стечај омогућавао стечајним дужницима да буду у повољнијем положају од дужника изван стечаја. Стога је тежња поверилаца за наплатом камате, уз главно потраживање, у складу са готово свим начелима стечајног права. Довољно је само поменути начело заштите стечајних поверилаца, путем којег се тежи колективном и сразмерном намирењу свих стечајних поверилаца, а које се не би могло ни замислити уколико би се укинуло право повериоцима стечајног поступка да поред главних, теже измирењу и споредних тражбина. Остварење права на наплату камате доприноси остварењу и начела једнаког третмана и равноправности поверилаца истог исплатног реда, посебно у случају истицања захтева за обрачун камате по отварању стечајног поступка.

С друге стране, начела економичности и хитности у стечајном поступку оличена су у тежњи за што бржим и што јефтинијим остваривањем највеће могуће вредности имовине стечајног дужника и највећег могућег степена намирења поверилаца, како главног тако и споредног потраживања. Иако су, индивидуално посматрано, ова начела стечајног права у колизији са тежњом поверилаца за наплатом камате у стечајном поступку, ипак, посматрајући их у склопу осталих начела,

2 Закон о стечају (Сл. гласник РС, бр. 114/2009).

3 Поимање стечаја у ужем смислу обухватало би само банкротство, док у ширем и банкротство и реорјанизацију као саставни део стечаја.

посебно у односу на начела заштите, једнаког третмана и равноправности стечајних поверилаца, она доприносе ефикаснијем намирењу било главног потраживања било камате.

Начело судског спровођења стечајног поступка, заједно са начелом императивности и преклузивности и осталим начелима стечајног права,⁴ скупа доприносе првенствено правној сигурности, па не могу бити у колизији са очигледном намером поверилаца да се што потпуније намире, и поред главнице наплате и камату.

II Потраживање камате излучних поверилаца у стечајном поступку

Потраживања у стечајном поступку могу бити различите природе, те сходно врсти права на којем заснивају своје учешће у стечајном поступку, повериоци могу имати различит положај при наплати камате. Њихов положај може бити више или мање привилегован. Тиме долази до одступања од начела равноправности стечајних поверилаца (лат. *in concursu conductio omnium creditorum par*) и успостављања начела *par conductio creditorum*, односно поврставања поверилаца.⁵ Стога се према критеријуму обезбеђености, потраживања у стечају деле на обезбеђена (потраживања разлучних поверилаца) и необезбеђена (потраживања стечајних поверилаца). Поред наведених, имаоци неког стварног или другог апсолутног права, које искључује право стечајних органа да уновче предмет тог права ради намирења стечајних поверилаца називају се излучним повериоцима.

Излучни поверилац није стечајни поверилац.⁶ Најчешће се у његовој улози јавља власник ствари, која се у време покретања стечајног поступка налазила у дужниковој државини (нпр. по основу закупа), али он може бити и ималац каквог другог личног права (нпр. носилац ауторског права). Обзиром да то стварно или лично право повериоца није део имовине стечајног дужника, излучни поверилац може тражити да се исто издвоји (излучи) из стечајне масе,⁷ како би се спречило њено отуђење. По издвајању предмета излучења из стечајне масе, поверилац задржава право да као поверилац необезбеђеног потраживања захтева

4 Више о начелима стечајног права видети: Гордана Ајншпилер-Поповић, *Коментар новој Закону о стечају* (Сл. гласник РС, бр. 104/2009), Приручник, Београд, 2010, стр. 14.

5 Вук Радовић, „Стечајни исплатни редови“, *Актуелна питања савременог законодавства*, Будва, 2005, стр. 174.

6 Закон о стечају, чл. 50 ст. 2.

7 Драган Вујисић, *Привредно право*, Крагујевац, 2009, стр. 169.

наплату потраживања од стечајног дужника, а које је настало по другом другом правном основу, најчешће по основу по којем се предмет излучења налазио у државини туженог (нпр. по основу закупа). У том случају може као и сви стечајни повериоци захтевати наплату главног и споредних потраживања.

Међутим, уколико стечајни дужник неовлашћено отуђи предмет излучења у току стечајног поступка, излучни поверилац има право да тражи намирење износа који одговара тржишној вредности ствари, а који се измирује као обавеза стечајне масе. Исто тако, када стечајни управник излучи спорни предмет излучења и исти преда излучном повериоцу по истеку законског рока за излучење, праведно је да поверилац под условима које предвиђа стечајно право, може остварити право на накнаду штете од стечајног управника, уколико је стечајни управник штету проузроковао намерно или крајњом непажњом. У том случају стечајни управник одговара личном имовином. Овде би право на потраживање камате излучни поверилац имао евентуално тек након момента доспелости обавезе на накнаду штете. Међутим, у случају задоцњења стечајног управника у извршењу обавезе излучења, излучни поверилац није пак властан да захтева законску затезну камату, обзиром да се на неновчана потраживања не може тражити исплата затезне камате.

Уколико је предмет излучења у току стечајног поступка неовлашћено продат, имајући у виду да се излучни поверилац намирује из тржишне вредности продате ствари, то он не може захтевати нити накнаду штете, нити евентуално камату. Ако је пак ствар на којој постоји излучно право стечајни дужник неовлашћено отуђио пре отварања стечајног поступка, излучни поверилац може захтевати да се на њега пренесе право на противчинидбу ако она још није извршена, а ако је извршена, има право на накнаду штете као стечајни поверилац. У пракси се обично постојање и висина штете утврђују у парничном поступку, те обавеза на накнаду штете доспева од момента пресуђења, евентуално од момента утврђења постојања штете и њене висине након поступка вештачења. У тој ситуацији би предметни поверилац имао право да захтева камату на предметну обавезу стечајног дужника од момента пресуђења, односно од дана вештачења до коначне исплате, као стечајни поверилац, али само уколико је исту определио у пријави потраживања у стечајном поступку. У случају да предмет излучења буде отуђен током претходног стечајног поступка након ступања на дужност привременог стечајног управника, накнада штете представљала би обавезу стечајне масе. Следом изнетог може се извести закључак да излучни повериоци могу имати право на обрачун и исплату камате у складу са прописима стечајног права, само у случају доспелости обавезе на накнаду штете.

Но, на овом месту се може додати и мисао да и поред устаљеног схватања у правној теорији и пракси да ствар мора бити индивидуално одређена како би излучење било фактички могуће, ипак и генеричне ствари могу бити предмет издвајања. Оне то постају када су одредиве, односно када се на основу посебног означања или физичке издвојености могу индивидуализовати, као у случају када је предмет излучења новац уплаћен на посебан депозитни рачун или положен у сеф. Овде се свакако може, макар у теорији, поставити питање права излучних поверилаца на законску затезну камату у случају непоступања стечајног управника приликом изручења предметних ствари у складу са законским роковима, обзиром да се у конкретном случају ипак говори о новчаним обавезама. Иако се овакве ситуације ретко дешавају у пракси, те судска пракса нема устаљен став о овом питању, логично је и у складу са правном природом затезне камате, да у овом случају треба излучним повериоцима признати право на затезну камату у складу са одредбама које регулишу камату у стечајном поступку.

III Право разлучних поверилаца на камату у стечајном поступку

Разлучни повериоци су лица која имају право првенственог намирења из средстава остварених продајом имовине (ствари или права) стечајног дужника на којој су, у периоду најкасније 60 дана пре дана отварања стечајног поступка, стекли заложно право, законско право задржавања или право намирења на стварима и правима о којима се воде јавне књиге или регистри.

Разлучни повериоци, као обезбеђени повериоци, начелно нису стечајни повериоци. Међутим, две су ситуације које закон познаје када разлучни повериоци могу имати правни статус стечајних поверилаца. Прва се односи на случај када је износ њиховог потраживања већи од износа средстава остварених продајом имовине на којој су стекли разлучно право, када право на намирење за разлику у висини тих износа остварују као стечајни повериоци. У другом случају разлучни повериоци имају право на сразмерно намирење из стечајне масе као стечајни повериоци, ако се одрекну свог статуса разлучног повериоца или ако без своје кривице не могу намирити своје разлучно потраживање. Ово је посебно важно зато што у случају да разлучни повериоци стекну правни статус стечајног повериоца, своја права остварују сходно правилима о необезбеђеним повериоцима, те тако и право на тражење камате.

Наше позитивно право је прецизно регулисало да се на обезбеђена потраживања у стечајном поступку обрачунава уговорена и затезна ка-

мата, али само до висине реализоване вредности имовине која служи за обезбеђење потраживања. Плаћање камате обезбеђених поверилаца које нису измирене из реализоване вредности предмета обезбеђења могуће је само по одобрењу стечајног судије и то само уколико после измирења свих потраживања преостану расположива средства за исплату. Ово законско решење је праведно из разлога што је поверилац при задуживању дужника био слободан да одреди средство обезбеђења, па чак и да се вишеструко обезбеди а што је у пракси најчешће случај. Но, треба поменути да имајући у виду досадашњу праксу и чињеницу да у највећем броју стечајних поступака нема довољно средстава да се сва потраживања у целости намире, нереално је очекивати да до исплате камате преко обезбеђеног износа дође. Уколико се ипак то догоди, камата се обрачунава по законом прописаним каматним стопама.

Како се као најчешће средство обезбеђења потраживања поверилаца јавља хипотека, то је потребно на овом месту истаћи да су у пракси уочена два проблема која се јављају приликом наплате уговорене камате из хипотековане непокретности.

Прва дилема се односи на одређеност или одредивост камате у уговору о хипотеци или заложној изјави, обзиром да се у највећем броју случајева дешава да стечајни управници оспоравају захтев различитих поверилаца на камату, уколико њена висина није изричито одређена у надлежном регистру непокретности. Постојање проблема одређености или одредивости камате у уговору о хипотеци, може се видети из бројних недовољно одређених уписа хипотека који су имали за последицу немогућност њихове реализације или њихову отежану реализацију у стечајном поступку по захтеву различитих поверилаца, а посебно из разлога постојања дилеме о упису будућих потраживања (камате, штете) у јавним књигама, односно да ли се такво потраживање мора бројчано исказати или је за одређеност хипотеке у погледу камате довољно и позивање на број уговора и време његовог закључења како би се извршила идентификација. У судској пракси постоје два приступа решавању овог проблема. С једне стране постоји став да се заложно право може конституисати и за камату која није бројчано исказана било у заложној изјави или у решењу којим је дозвољен упис у јавне књиге. Довољно је да камата буде одредива, тако што је у заложној изјави и решењу којим је дозвољен упис у јавне књиге, односно надлежни регистар непокретности, наведен број уговора и датум његовог састављања. Другачије мишљење је засновано на ставу да није довољно да потраживање буде одредиво, већ мора бити бројчано исказано у хипотекарној изјави и решењу којим се уписује хипотека у јавну књигу.⁸

8 Пресуда Рев. бр. 5212/01 од 16.5.2002. године.

Овде се оправдано може поставити питање зашто је нужно да камата, која је споредно потраживање и чија висина зависи управо од онога што је у уговору о кредиту уговорено, мора бити бројчано исказана у време кад њена новчана сума и није позната. Такође, неопходно је указати и на практичну немогућност да се код уобичајених банкарских кредита, камата искаже бројчано у тренутку уписа хипотеке у јавне књиге, обзиром да се њена висина најчешће мења у складу са пословном политиком банке, тј. камата није фиксна, већ променљива.⁹ Стога је потребно приклонити се правном схватању да приликом конституисања заложног права није нужно да камата буде бројчано исказана, већ је довољно да иста буде одредива на тај начин што ће у заложној изјави или решењу којим је дозвољен упис у јавне књиге или надлежни регистар непокретности, бити наведен број уговора и датум његовог сачињења.¹⁰

Друга дилема уочена у пракси тиче се могућности наплате застареле камате из предмета хипотеке којом се разлучни поверилац обезбедио. Наиме, у нашем праву прописано је да се хипотекарни поверилац може намирити из вредности хипотековане непокретности и после застарелости обезбеђеног потраживања. Међутим, уколико је обезбеђено потраживање застарело, камата и друга повремена давања за период после застарелости истог не могу се намирити из предмета хипотеке.¹¹ Често се сусрећу покушаји да се ово законско решење занемари уз правдање да ће поверилац, како би избегао ову ситуацију, журити са наплатом дуга и активирати хипотеку, а што може штетити интересима поверилаца. Међутим, како таква мишљења немају реално утемељење у нашим позитивноправним прописима иста не би требало прихватити. Ово посебно из разлога што је одредба којом се регулише питање камате и других повремених давања у случају застарелости обезбеђеног потраживања, императивне природе.

IV Камата стечајних поверилаца у стечајном поступку

Лица која на дан отварања стечајног поступка имају необезбеђено потраживање према дужнику називају се стечајним повериоцима. Управо код необезбеђених потраживања у стечајном праву долази до одступања

9 Ипак, доношењем Закона о заштити корисника финансијских услуга (*Сл. гласник РС*, бр. 36/2011), промена висине камате у складу са пословном политиком банке је умањена.

10 Пресудом Рев. 4384/03 од 10.3.2004. године, одлучено је да је за одређеност хипотеке у погледу камате довољно позивање на број уговора и време његовог закључења како би се извршила идентификација одређености и садржине камате и каматне стопе.

11 Закон о хипотеци (*Сл. гласник РС*, бр. 115/2005), чл. 26.

од начела равноправности стечајних поверилаца, јер сва потраживања немају једнак положај, већ су повериоци хијерархијски поређани у исплатне редове у складу са начелом међусобне искључивости редова и начелом сразмерности намирења унутар истог исплатног реда.

Пре намирења необезбеђених поверилаца, из стечајне масе се приоритетно намирују трошкови стечајног поступка (нпр. накнада и награде стечајном управнику, судске таксе итд.), а по њиховом пуном намирењу намирују се повериоци стечајне масе у ужем смислу, чија потраживања представљају обавезе стечајне масе. Основно је и универзално прихваћено правило да се повериоци стечајне масе намирују пре поверилаца стечајног дужника, односно оних чије су тражбине настале пре отварања стечајног поступка. Везано за камату, она се може сматрати обавезом стечајне масе уколико стечајни управник, под контролом одбора поверилаца и уз обавештеност стечајног судије закључи уговор о кредиту или зајму, као радњу од изузетног значаја и тиме уговори одређену камату. Међутим, у правној теорији постоје недоумице у вези питања да ли се у овом случају само главница сматра обавезом стечајне масе или се под истом сматра и обавеза плаћања камате. Чињеница је да камата представља споредно потраживање и да дели судбину главног. Па како се, у складу са изнетим, под кредитним задужењем поред главнице убраја и камата, следи и закључак да би и камату на доспеле обавезе дужника у овом случају требало сматрати обавезом стечајне масе, како би се кредитни поверилац приоритетно наплатио. Да је приступ другачији питање је да ли би се даваоци кредита, најчешће банке, уопште упуштале у кредитне послове са стечајним управником.

Наше позитивно стечајно право утврђује постојање три исплатна реда.

У први исплатни ред спадају неисплаћене зараде запослених и бивших запослених са доприносима за пензијско и инвалидско осигурање.¹² У овом случају потраживање камате од дана доспећа минималних зарада за последњих годину дана пре отварања стечајног поступка, па до дана отварања стечајног поступка спада у први исплатни ред. Ово законско решење ствара недоумицу када (бивши) радник стечајног дужника на основу правноснажне и извршне пресуде из радног односа, потражује затезну камату од дана доспећа обавезе до коначне исплате. Спорно је да ли у том случају радник губи досуђене камате из правноснажне и извршне исправе за период од отварања стечајног поступка до исплате. Како наше право, под одређеним условима, дозвољава обрачун камате и након отварања стечајног поступка, то бившем запосленом не може бити ускраћено право на камату и након отварања стечајног поступка,

12 Детаљније: Закон о стечају, чл. 54 ст. 4 тач. 1.

и исту ће наплатити по одобрењу стечајног судије уколико има расположивих средстава након измирења свих потраживања.¹³ Ваља напоменути да запослени и бивши запослени који потражују минималне зараде и за период до последње године до отварања стечајног поступка, биће намирени као повериоци трећег исплатног реда.

У други исплатни ред сврстана су потраживања по основу свих јавних прихода доспелих у последња три месеца пре отварања стечајног поступка, осим доприноса за пензијско и инвалидско осигурање запослених. Потраживања по основу јавних прихода доспела раније, односно пре три месеца до отварања стечајног поступка, намириће се као потраживања трећег исплатног реда. С друге стране, с обзиром да покретањем стечајног поступка стечајном дужнику не престаје правни субјективитет, потраживања државе по основу пореза и других јавних прихода насталих после отварања стечајног поступка, спадају у потраживања која представљају обавезу стечајне масе. На овом месту потребно је напоменути да се обрачун камате по основу доспелог а неплаћеног пореза, као споредног пореског давања, врши посебним законом, као *lex specialis* у односу на обрачун камата по правилима облигационог права.¹⁴ Међутим, у погледу камате по отварању стечајног поступка, како се у смислу начела императивности и преклузивности норми стечајног закона, стечајни поступак спроводи искључиво у складу са одредбама стечајног закона, осим ако овим законом није другачије одређено, то се одредбе закона који регулише стечај, сматрају одредбама *lex specialis* у односу на пропис који регулише обрачун камате по основу доспелог а неплаћеног пореза. Следом изнетог, имајући у виду да одредба стечајног закона која прописује да се камата за период после отварања стечајног поступка обрачунава по прописима којима се одређује стопа затезне камате из облигационих односа, представља *lex specialis* у односу на пропис којим се регулише обрачун камате по основу доспелог а неплаћеног пореза, то се обрачун камате по основу доспелог а неплаћеног пореза за период после отварања стечајног поступка обрачунава у складу са одредбама облигационог права.

Трећи исплатни ред чине потраживања осталих стечајних поверилаца. Генерално говорећи о праву необезбеђених поверилаца на камату у стечајном поступку, потребно је нагласити да је ово питање у нашем позитивном стечајном праву детаљно регулисано, посебно имајући у виду

13 Привредни апелациони суд, Осамнаесто саветовање привредних судова Републике Србије, *Билтен судске праксе* бр. 3/2010.

14 Камате по основу доспелог, а неплаћеног пореза, регулисане су Законом о пореском поступку и пореској администрацији (*Сл. гласник РС*, бр. 80/2002, 84/2002 – испр., 23/2003 – испр., 70/2003, 55/2004, 61/2005, 85/2005 – др. закон, 62/2006 – др. закон, 63/2006 – испр. др. закон, 61/2007, 20/2009, 72/2009 – др. закон и 53/2010).

ранија законска решења.¹⁵ За необезбеђена потраживања, обрачунавање уговорних и затезних камата престаје даном отварања стечајног поступка.¹⁶ Међутим, уколико после измирења свих потраживања постоје расположива средства за исплату, стечајни судија одобрава и обрачунавање и плаћање камате стечајним повериоцима и за период после отварања стечајног поступка. Овим законским решењем признато је право необезбеђеним повериоцима да захтевају камату и након отварања стечајног поступка, али је оно условљено испуњењем два основна услова: први, да преостану расположива средства по намирењу потраживања свих поверилаца, и други, да обрачун камате и њену исплату одобри стечајни судија. По испуњењу ових услова камата ће бити обрачуната у висини стопе законске затезне камате,¹⁷ без обзира на висину стопе уговорене камате, при чему се иста свим повериоцима исплаћује сразмерно, независно од исплатних редова. Тако се може рећи да наше право познаје и четврти, неформални стечајни ред, у који се сврставају тзв. споредна стечајна потраживања, од којих овде посебно треба истаћи камату на потраживања стечајних поверилаца од момента отварања стечајног поступка. Но, како наше стечајно право регулише да се потраживања поверилаца који су се пре отварања стечајног поступка сагласили да буду намирени по намирењу једног или више стечајних поверилаца, намирују тек након пуног намирења трећег исплатног реда, често се јавља дилема да ли приоритет у поступку намирења имају ови повериоци или повериоци који потражују камату од момента отварања стечајног поступка. Код одговора на ово питање треба поћи од чињенице да се повериоци који су сагласни да се намире након других стечајних поверилаца намирују по „пуном“ намирењу свих поверилаца трећег исплатног реда са припадајућом каматом. Отуда се под пуним намирењем подразумева како главно потраживање, тако и потраживање камате, без обзира да ли је она настала пре или након отварања стечајног поступка. Стога би ваљало закључити да повериоци који потражују камату након отварања стечајног поступка, уколико им исплата исте буде одобрена од стране стечајног судије, имају приоритет у односу на оне повериоце који су се сагласили да се намире по намирењу једног или више стечајних поверилаца. У прилог наведеног може се истаћи да повериоци који су приста-

15 Овде посебно треба имати у виду да ранији Закон о стечајном поступку (*Сл. гласник РС*, бр. 84/04), није довољно јасно регулисао питање права стечајних поверилаца на затезну камату од момента отварања стечајног поступка, те је судбина овог потраживања зависила од ставова судске праксе.

16 Владимир Козар, *Коменитар стечајних закона*, Пословни биро д.о.о., Београд, 2010, стр. 64.

17 Закон о висини стопе затезне камате (*Сл. листи CPJ*, бр. 9/01 и *Сл. гласник РС*, бр. 31/11).

ли да буду намирени након осталих, самим пристанком нису показали довољно заинтересованости за наплату свог потраживања.

У судској пракси постоји дилема до ког момента се врши обрачун камате за период после отварања стечајног поступка, с обзиром да исти није изричито регулисан законом. При решавању овог питања треба поћи од општих одредаба облигационог права које регулишу затезну камату, с обзиром да само стечајно право прописује да се камата за период после отварања стечајног поступка обрачунава по прописима којима се одређује стопа законске затезне камате из облигационих односа. Облигационим правом предвиђено је право поверилаца да поред главног потраживања захтевају и исплату камате од момента доспелости дужникове обавезе, до коначне исплате. Међутим, у стечајном праву се ипак не могу у потпуности остварити права поверилаца да им камата буде намирена до коначне исплате, обзиром да се мора одабрати моменат у коме ће камата свим повериоцима бити обрачуната, како би без обзира на исплатни ред у којем се повериоци налазе, камата била сразмерно исплаћена. Имајући у виду напред изнете полазне основе, код обрачуна камате по отварању стечајног поступка треба разликовати две могуће ситуације.

У првом случају се може десити да при састављању нацрта за главну деобу стечајни управник има сазнање о постојању очигледног вишка стечајне масе, односно да ће повериоци свих исплатних редова бити намирени у потпуности. Овде се у пракси помињу четири момента престанка обрачуна затезне камате: моменат састављања нацрта решења за главну деобу,¹⁸ моменат истицања нацрта решења за главну деобу на огласној табли суда,¹⁹ моменат одржавања рочишта за главну деобу,²⁰ као и моменат доношења решења о главној деоби. Како нацрт решења за главну деобу мора садржати коначну листу свих потраживања, износ сваког потраживања, исплатни ред потраживања,²¹ то значи да потраживање камате мора бити обрачунато управо до момента састављања нацрта решења за главну деобу, јер је то последњи моменат када се поуздано може обрачунати камата и извршити сразмерна расподела.²² Ово у суштини значи да датум сачињавања нацрта решења

18 Виши трговински суд, *Закон о стечајном поступку кроз судску праксу привредних судова 2005–2008*, питање бр. 118, Београд, 2008, стр. 133, и *Билтен Вишег привредног суда 3/2007*, питање бр. 59, стр. 161–163, као и Решење Вишег трговинског суда Пж. 4173/2005 од 22.8.2005. године.

19 Предмет 10. Ст. 38/10, Привредни суд у Београду.

20 Виши трговински суд, *Закон о стечајном поступку кроз судску праксу привредних судова 2005–2008*, Београд, 2008, питање бр. 119, стр. 134.

21 Више о садржини Нацрта решења за главну деобу: Закон о стечају, чл. 139 ст. 3.

22 Решење Вишег трговинског суда, Пвж. 311/2008 од 19.5.2008. године, *Судска пракса привредних судова*, Билтен бр. 2/2008.

за главну деобу представља датум који се узима као датум исплате, односно датум којим се врши коначно опредељивање износа за исплату, јер стечајни управник, као предлагач нацрта, мора у исти да унесе коначне износе камате. С друге стране, моменат одржавања рочишта за главну деобу није поуздан тренутак за обрачун наведене камате, јер постоји могућност доношења решења о главној деоби и ван рочишта за главну деобу, уколико не постоје примедбе на нацрт решења за главну деобу. Непоузданост је и разлог неприхватања момента истицања нацрта решења за главну деобу на огласној табли суда. Поред тога, мишљења да се као моменат обрачуна камате након отварања стечаја установи моменат доношења решења о главној деоби су неоснована, јер се расподела свих потраживања, па и камате утврђује до доношења решења о главној деоби.

Друга могућа ситуација је када стечајном управнику није очигледно да ће након намирења свих исплатних редова преостати вишак стечајне масе, односно када након намирења свих исплатних редова дође до накнадног прилива средстава за која стечајни управник није знао. Ова ситуација није регулисана нашим позитивноправним стечајним прописима. Међутим, правна теорија треба дати одговор на ово питање, уз тежњу да моменат обрачуна камате буде што ближи датуму исплате, а с друге стране и да преостане довољно времена за обрачун камате и њену сразмерну расподелу. Отуда би као најправичнији, требало узети моменат подношења захтева стечајног управника стечајном судији за одобрење исплате. Ипак, овде треба напоменути да у пракси датум исплате зависи преваходно од добре комуникације стечајног управника са стечајним судијом, тако да исти не би требало бити ни превише кратак, јер би отежао стечајном управнику обрачун и расподелу камате, а с друге стране ни превише дуг, како би повериоци што потпуније били намирени. Судска пракса показује да је најприкладнији рок за исплату од седам до десет дана од момента одобрења захтева за исплату средстава повериоцима.

Овде треба поменути да како би поверилац у свим напред наведеним случајевима у којима у материјалноправном смислу има право на камату у стечајном поступку до момента отварања истог, да би то своје право и остварио, неопходно је да у пријави потраживања истакне захтев за признавање и утврђење камате.²³ Ово из разлога што правна природа камате, односно њена акцесорност у односу на главно потраживање, које је признато и утврђено у стечајном поступку, не обезбеђује такав статус и камати. Отуд правна судбина камате се не мери према правној судбини главног дуга, те ће се стечајни управник изјаснити о захтеву

23 Закон о стечају, у чл. 111 ст. 1 тач. 5 прописује да пријава потраживања, поред осталог, мора садржати износ потраживања, и то посебно износ главног потраживања са обрачуном камате.

за камату само ако је иста била предмет пријаве стечајног повериоца. Ово је основна процесноправна претпоставка за остваривање права на камату у стечајном поступку. Уколико се постави питање да ли камата до отварања стечајног поступка мора у потпуности бити обрачуната и опредељена у пријави потраживања, одговор би гласио да је то свакако најпожељније, али и пријаву која поред главнице садржи и захтев за камату код које је опредељен датум од кога тече, стечајни управник не може одбацити, обзиром да је иста одредива, јер начин обрачуна камате и њену висину регулишу императивни прописи.²⁴ Стечајни управник може у крајњој линији да захтев за исплату ове камате, у поступку утврђивања потраживања, оспори и упуту повериоца да у парничном поступку утврди њену висину. С друге стране, камата након отварања стечајног поступка се не мора изричито пријавити. Њена исплата се подразумева, али по испуњењу законом прописаних услова.

На самом крају, ваља истаћи да је у нашем стечајном праву предвиђено да одредбе којима се у случају неиспуњења уговорних обавеза стечајног дужника, односно неспособности плаћања или покретања стечајног поступка предвиђа повећана каматна стопа, сматрају ништавим у поступку утврђивања висине потраживања у стечајном поступку. *Ratio legis* овог законског решења је управо онемогућавање погодовања појединих поверилаца, што доприноси обезбеђивању једнаког третмана свих стечајних поверилаца. Тиме се елиминише уговорна привилегија на страни појединих поверилаца и они се стављају у равноправан положај са осталим повериоцима.

V Право на камату у случају престанка потраживања пребијањем

Пребијањем или компензацијом се могу угасити само компензибилна потраживања, тј. она која удовољавају законским условима.²⁵ У нашем стечајном праву пребијање потраживања је дозвољено,²⁶ осим у случајевима предвиђеним законом.²⁷

24 Решење Вишег трговинског суда, Пвж. 128/2009 од 6.4.2009. године.

25 Више о условима за побијање правних радњи: Јаков Радишић, *Облијационо право*, општи део, седмо издање, Номос д.о.о., Београд, 2004, стр. 352–355.

26 Отварањем стечајног поступка поверилац не губи право на пребијање, ако је пре подношења предлога за покретање стечајног поступка стекао право на пребијање свог потраживања према стечајном дужнику са потраживањем стечајног дужника према њему. Поверилац је дужан да до истека рока за пријаву потраживања суду достави пријаву на целокупан износ потраживања и изјаву о пребијању. У супротном, губи право на пребијање.

27 Закон о стечају, чл. 83.

Како је у нашем стечајном праву пребијање дозвољено, посебно је интересантно питање да ли поверилац у стечајном поступку губи право на камату ако је његово потраживање престало пребијањем, а пре тога није извршио обрачун камате, приписао исту главном дугу и тако добијен износ пребио са потраживањем друге стране. Ово се питање посебно намеће, обзиром да је у нашој ранијој судској пракси био утврђен став да се камата на део захтева који је стављен у пребој од дана доспелости до сусрета тражбине (компензација) мора обрачунати уз главни дуг и пребити са противпотраживањем, применом прописа о урачунавању камате и трошкова.²⁸ Овом ставу треба придодати и раније важећи правни став да поверилац не може тражити ни затезну ни процесну камату на део потраживања која су се угасила пребијањем.²⁹ Ови правни ставови, инокорпорирани у један, водили су нашу судску праксу ка непризнавању затезне камате повериоцу, самим тим и процесне, ако приликом пребијања потраживања није обрачунао затезну камату, приписао је главном дугу и тај износ пребио са потраживањем друге стране.³⁰ Образложење истог састојало се у тумачењу да како је камата споредно потраживање, везано за постојање главне обавезе, то се престанком главне обавезе гаси и камата као споредно потраживање.

Међутим, при разматрању овог спорног правног питања треба поћи од чињенице да из одредаба облигационог права којима се регулише компензација, не произлази обавеза приписивања камате главном дугу, нити се приликом пребијања морају пребити сва доспела потраживања. Самим тим, уколико поверилац не жели затезну камату стављати у пребој, посебно код уговорне компензације,³¹ он то не мора учинити. Следећи аргумент против напред наведеног правног става који не признаје право на камату по пребијању главнице, јесте да је законска одредба облигационог права која говори о урачунавању камата и трошкова, и предвиђа да ако дужник поред главнице дугује и камату и трошкове урачунавање се врши тако што се прво отплаћују трошкови, затим камата и најзад главница, диспозитивног карактера, јер поверилац и дужник ово питање могу уредити и друкчије. Пословна

28 Правни став усвојен на седници одељења за привредне спорове Вишег привредног суда од 16.12.1991. године. Уз правни став стављена је напомена да се исти не односи на мултилатералну компензацију по законским прописима у ком случају се пребијају дугови.

29 Правни став заузет на XIX састанку делегата привредног судства СФРЈ из 1986. године, поводом затезне и процесне камате у случају компензације.

30 Пресуда Вишег привредног суда у Београду, Пж. 6407/2000 од 25.10.2000. године.

31 Три су начина пребијања у теорији облигационог права: 1) по сили закона, коју наше право још увек не познаје (њено регулисање је предложено у Нацрту грађанског законика Републике Србије), 2) вољно пребијање (уговорно и једнострано) и 3) судска компензација.

пракса, која се уочава у судској пракси, управо показује да повериоци прво наплате главни дуг, а затим се врши обрачун камате. У супротном би се институт компензације сасвим угасио, јер се ниједан дужник не би сагласио да се по постигнутом споразуму са компензантом прво пребију трошкови и камата, па тек онда главница. До буквалне примене урачунавање камате након трошкова а пре главнице долази најчешће код наплате по извршној одлуци суда.³² На крају, треба напоменути да уколико новчана обавеза престане испуњењем, не долази до престанка права на законску затезну камату, и та се камата може обрачунати и утврдити као самостално потраживање. Како је компензација после испуњења најчешћи начин престанка обавеза, не може се објаснити и образложити, зашто би у погледу камате код пребијања било друкчије. Практично, разлика и нема.

Следом напред изнетог, право повериоца на камату не сме престати само због тога што је главни дуг плаћен и угашен услед пребијања. Самим тим, у стечајном поступку, повериоцу коме је главно потраживање намирено путем вољног пребијања, има право на камату уколико је исту благовремено определио у пријави потраживања.

VI Правни третман камате у поступку реорганизације стечајног дужника

Реорганизација стечајног дужника представља укупност мера које се предузимају према инсолвентном дужнику на основу судски закљученог уговора његових поверилаца, ради повољнијег намирења њихових тражбина него у поступку банкрутства.³³ Стечајна реорганизација се може спровести само уколико су у тренутку подношења плана реорганизације постојали законски услови за покретање стечајног поступка, како би се учинила реалном опасност од наступања последица стечаја које доводе у питање извесност намирења поверилаца. Тиме се повериоци поспешују да компромисним решењем установе мере реорганизације које ће им омогућити боље задовољење њихових интереса, него код банкрутства. Независно од чињенице да су стечајним законом прописане одређене мере реорганизације, учесницима у поступку реорганизације се даје пуна слобода у избору истих. Имајући у виду да по својој правној природи реорганизација представља судски закључени уговор, ваља напоменути

32 Запажање судије Вишег привредног суда Градимира Дилпарића, исказано у реферату „Право повериоца на камату кад је његово потраживање престало пребијањем“, *Судска пракса привредних судова*, Билтен бр. 1, Београд, 2001, стр. 115.

33 Реферат аутора Небојше Јовановића, „Предрасуде о стечајној реорганизацији у Србији“, *III Конференција одбора правосудних земаља INSOL Europe*, Агенција за лиценцирање стечајних управника, Београд.

да поверилац, у складу са својом вољом и интересима, може одустати од дела свог потраживања према стечајном дужнику, па и од тражене камате од стечајног дужника. По правноснажности решења о потврђивању усвојеног плана реорганизације престају делимична или у потпуности опроштена дуговања стечајног дужника. Обзиром да по правноснажности решења о потврђивању усвојеног плана реорганизације долази до обустављања стечајног поступка, права поверилаца и других лица и обавезе стечајног дужника се могу реализовати искључиво на начин и под условима прописаним планом реорганизације. То значи да се доношењем решења стечајног судије о потврђивању усвојеног плана реорганизације гасе права стечајних поверилаца према стечајном дужнику у односу на планом реорганизације прописани отпуст њихових потраживања према стечајном дужнику.

Напред изнети закључак је посебно значајан, имајући у виду посебно у случају када непоступање по усвојеном плану реорганизације и преваран и незаконит план реорганизације представљају законом прописани стечајни разлог за покретање новог стечајног поступка над истим стечајним дужником. Сходно томе, уколико се постави питање да ли се стечајни повериоци у случају покретања новог стечајног поступка услед непоступања по усвојеном плану реорганизације, могу јавити као повериоци целокупног свог потраживања (као да план реорганизације никада није ни усвојен), или као повериоци целокупног редефинисаног потраживања (независно од чињенице да је део редефинисаног потраживања у поступку реорганизације исплаћен) или пак само као повериоци редефинисаних а неисплаћених потраживања по основу плана реорганизације (само за део потраживања који по плану реорганизације није исплаћен), преовладава став да у новом стечајном поступку повериоци могу пријавити само редефинисана а неисплаћена потраживања по усвојеном плану реорганизације. Међутим, овде се може поставити питање оправданости и поврх свега правичности овог решења, обзиром да су повериоци пристали на отпуст и редефинисање својих потраживања планом реорганизације у нади да ће бити повољније намирени него у стечају, па се након пропасти плана услед непоступања по истом може протумачити да су њихови интереси злоупотребљени. Отуда, не би требало посебно у правној теорији одустајати од настојања да се размотри питање могу ли повериоци изиграни планом реорганизације пријавити своје потраживање у новом стечајном поступку у висини укупног неизмиреног потраживања (дакле, и дела неизмиреног потраживања по плану реорганизације и дела потраживања којег се поверилац услед вере у успех реорганизације одрекао), с обзиром да план реорганизације није успео. Ово посебно

из разлога што у случају када план реорганизације представља стечајни разлог, предлагачи новог стечајног поступка над истим стечајним дужником могу бити како повериоци обухваћени планом, тако и повериоци чија су потраживања настала пре усвајања плана а нису обухваћени планом. Тако повериоци који нису обухваћени планом реорганизације могу пријавити своја потраживања у целости, како главна, тако споредна (одређену камату почев од задоцњења дужника у извршењу своје обавезе, до коначне исплате), док би по устаљеном схватању повериоци делимично измирени у поступку реорганизације могли пријавити само неисплаћено потраживање обухваћено реорганизацијом, дакле без потраживања од кога су одустали зарад њеног успеха, чиме се ствара очигледна неравноправност међу повериоцима.

С друге стране, чак и у ситуацији уколико се, по устаљеном схватању у судској пракси, након покретања стечајног поступка услед непоступања по усвојеном плану реорганизације, могу пријавити само неостварена потраживања из плана реорганизације, поставља се питање постоји ли могућност тражења камате у случају задоцњења у испуњењу обавеза из усвојеног плана реорганизације. Одговор на ово питање може бити позитиван уколико се предмет испуњења односи на новчане обавезе, а постоје средства за њену исплату. Не треба искључити ни могућност да повериоци планом реорганизације предвиде уговорну камату у случају непоступања по усвојеном плану реорганизације. Ова се могућност посебно може протумачити из законске регулативе која прописује да се планом реорганизације може предвидети намирење у износу већем од номиналног износа првобитног потраживања, као накнада за продужење.³⁴ Дужникова обавеза овде доспева тек по истеку рока за испуњење обавеза, предвиђеног планом реорганизације. Иначе, обавеза одређивања рокова за извршење плана реорганизације и рокова за реализацију главних елемената плана реорганизације, ако их је могуће одредити, је законска обавеза. Отуда се у већини случајева доспелост дужникових обавеза јасно мора предвидети планом реорганизације. Међутим, поставља се питање, имајући у виду да план реорганизације по својој природи представља (судски закључен) уговор, шта уколико рок за извршење плана реорганизације није могуће одредити. У овом случају ће се у погледу доспелости дужникове обавезе узети у обзир крајњи рок за спровођење плана реорганизације, а који износи пет година од датума почетка примене истог.³⁵

34 Закон о стечају, чл. 169 ст. 1.

35 Одредбом чл. 156 ст. 1 тач. 15 Закона о стечају прописано је да план реорганизације мора садржати рок спровођења плана који не може бити дужи од пет година.

VII Правни третман камате у стечајном поступку са елементом иностраности

Међународни стечај се, у складу са одредбама нашег позитивног права, може дефинисати као стечај снабдевен елементом иностраности. Елемент иностраности у стечају може бити изражен кроз субјекте, повериоце, и имовину дужника која улази у састав стечајне масе.³⁶

Да би субјект страног држављанства у Републици Србији остварио право на своје потраживање у стечајном поступку, главно и споредно, неопходно је утврдити које је право меродавно за остварење његових права, укључујући и права на камату. Начелно, на стечајни поступак и његова дејства примењује се право државе у којој је стечајни поступак покренут. У складу са прихваћеним међународним изворима стечајног права, посебно Модел закона *UNCITRAL*-а о прекограничној инсолвентности од 1997. године, страни стечајни повериоци су изједначени са домаћим. Но, да би у домаћем стечајном поступку могли самостално учествовати и остварити своја потраживања (главна и споредна), страни повериоци морају доказати своје својство, као и да сарађују са повериоцима у домаћој држави.

Поред изнетог, на овом месту посебно је значајно дати одговор на питање како обрачунати камату уколико страном лице у стечајном поступку по правилима Закона о стечају пријави потраживање у иностраној валути. Наше стечајно право овде прописује да се потраживања према стечајном дужнику у иностраној валути пријављују у тој валути и од стране стечајног управника прерачунавају у динарску противвредност према званичном средњем курсу Народне банке Србије на дан отварања стечајног поступка. Међутим, како поверилац приликом пријављивања потраживања мора истаћи и опредељени захтев за плаћање камате, спорно је на који начин извршити обрачун камате у иностраној валути, с обзиром да нашим позитивним прописима о обрачуну камате,³⁷ није предвиђена посебна одредба о стопи затезне камате на потраживања у иностраној валути између домаћих и страних лица. Отуда је у судској пракси у овој ситуацији заузет став да се на таква потраживања има обрачунати тзв. „домицилна камата“, сматрајући исту каматом која се примењује у земљи у чијој је валути обавеза изражена, али без даљег прецизирања да ли је то законска или нека друга каматна стопа која се у тој земљи примењује. Посебно је ово питање спорно код земаља који су своју валуту заменили званичном валутом Европске уније – евро. И по овом питању судска пракса, дакле не позитивноправни пропис, је дефинисала да ће у случају кад се дуговања односе на евро, затезна камата

36 Владимир Чоловић, *Међународни стечај*, Источно Сарајево, 2005, стр. 9.

37 Закон о висини стопе затезне камате и Закон о облигационим односима.

обрачунати по стопи коју Европска централна банка прописује за евро, обзиром да не постоји земља домицила наведене валуте.³⁸

Са напред изнетог, поверилац који пријављује главно потраживање у иностраној валути (која није евро), опредељује камату обрачунату путем тзв. „домицилне камате“ односно по каматној стопи коју прописује централна банка у држави у чијој је валути изражена обавеза, а уколико је реч о валути евро, онда затезну камату опредељује по стопи коју Европска централна банка прописује за евро. Након пријаве овог потраживања у иностраној валути, опредељеног како на име главног дуга тако и на име камате, исто ће од стране стечајног управника бити прерачунато у динарској противвредности према званичном средњем курсу Народне банке Србије на дан отварања стечајног поступка, и у погледу главнице и у погледу камате. Отуда се по отварању стечајног поступка говори само о потраживањима у динарима, те се и у овом случају обрачун камате по отварању стечајног поступка врши у складу са прописима о затезној камати на износе изражене у домаћој валути.

VIII Закључак

У поступку намирења поверилаца у стечају, у погледу камате приоритет при њеној наплати до момента отварања стечајног поступка имају обезбеђени повериоци, тек потом повериоци необезбеђених тражбина. У нашем праву омогућен је обрачун опредељене камате и по отварању стечајног поступка, уколико преостану расположива средства по намирењу потраживања свих поверилаца, а обрачун и исплату исте одобри стечајни судија. Као споредно потраживање по својој природи, камата се може тражити и у случају пребоја главног дуга стечајног дужника. Међутим, да би остварио своје право на њену исплату, поверилац мора потраживање камате уредно и благовремено пријавити у стечајном поступку, чиме се и процесноправно штити равноправност и равномерност намирења свих поверилаца у стечајном поступку.

Повериоци у стечајном поступку право на тражење камате могу имати и у поступку реорганизације, а нарочито у случају њеног неуспеха и поновног отпочињања стечајног поступка услед непоступања по усвојеном плану реорганизације или незаконитом и преварном плану, као стечајном разлогу.

Посебност правног третмана камате у стечајном праву постојана је и код стечаја са елементом иностраности, чија је судбина првенствено зависна од меродавног права које ће се, зависно од специфичности сваког конкретног случаја, применити.

38 Маја Станивуковић, „Стопа затезне камате на уговорна потраживања у иностраној валути“, *Правни живоић*, бр. 12/2008, том IV, стр. 222.

На самом крају, ваља напоменути да како је живот увек богатији од записаних мисли човека, поједина правна питања остају нерегулисана, изван закона, те тако и питања у вези третмана камате у стечајном поступку. Стога се и плод овог рада, поред тумачења позитивноправних норми о камати у стечајном поступку, састоји у тежњи да се што више законом нерегулисаних питања обзнани, појасни и макар укажу смернице ка могућим начинима њиховог регулисања. Отуда, исказани ставови, па чак, уколико у појединим случајевима били исувише субјективни, могу допринети развоју правне мисли у потрази за објективним, на науци утемељеним, законским решењима.

Marko RADOVIĆ

PhD Student, University of Belgrade Faculty of Law

LEGAL TREATMENT OF INTEREST IN OUR BACRUPTCY LAW

Summary

In the pursuit of the most favorable collective and proportional settlement in bankruptcy proceeding, interest occupies a significant place. With the dominance of the principle of monetary nominalism in our law, absence creditor right to interest, as a way of compensation due to deprivation of certain amount of money, would prejudice the realization of the principle of equal value of mutual benefits, one of the most fundamental principles of law of obligations. Therefore, modern bankruptcy law, so as our positive, a lot of attention turns to the right of the creditor to the calculation and payment of interest in bankruptcy proceedings, whether its contractual or legal interest. This in particular out of a reason that intertwining of legal and economical interests in bankruptcy proceeding manifest especially through proceeding of creditors settlement, with aside of main claim payment demand, also includes interest.

Considering the fact that interest payment in bankruptcy proceeding causes numerous concerns, and aside of exceptional significance for righteous reconciliation of creditors, exists the need to clarify numerous questions in this regard. Therefore in this case study will be considered legal treatment of interest in our positive bankruptcy law, in order to indicate of the positive legal regulations, eliminate doubts considering indetermination of legal norms and fill out spotted legal gaps, and all of that for the protection of financial interests of creditors in bankruptcy proceedings.

Key words: *interest, legal treatment, bankruptcy, reorganization.*